

5.2. Kniha v období poetismu

V bouřlivém světě technických pokroků, jež vytvořily konstrukci životního stylu poetistů, našla svůj obdiv kniha jako hlavní prostředek pro masové šíření revolučních myšlenek a objevů „všech krás světa.“ Na každého dýchala novým rytmem života a spojovala v sobě básnické kouzlo textů a obrazů v kompozici nevšední typografie. Vzájemná spolupráce devětsilských tvůrců znamenala pro knihu triumfální vítězství nad všemi ostatními výtvarnými prostředky. Závěsný obraz nahradily obrazové básně v podobě knižních obálek a obrazových žurnálů šířených rychlostí tiskařských strojů ke každému diváku.

„Obrazové básně jsou zcela konformní aktuálním požadavkům. Mechanická reprodukce umožňuje knižní formu obrazu. Bude nutno vydávat knihy obrazových básní. Mechanická reprodukce obstará zlidovění umění ve velkém a bezpečně. Tisk je prostředníkem mezi uměleckou produkcí a diváky, ne musea a výstavy.“

(Karel Teige, Malířství a poezie, Disk, 1923, str. 20)

Fotomontážní obálky navázaly na tradici kubistických koláží, které jako jediné byly obdivovány z předešlých uměleckých směrů jako správná cesta malířství a poezie. Zároveň nahradily výtvarné obálky tvrdošíjných, včetně Josefa Čapka, který i nadále hojně vydával v kontrastu s devětsilskými. Obálka a také titulní list knihy nesly hodnotu plakátu a zároveň byly optickým přepisem literárního obsahu. Náležitý dojem vytvářela také grafická úprava tvořena kombinací písma a geometrických prvků, a tak vznikaly i zcela konstruktivistické typografické studie, které teoreticky podložil Karel Teige.

Obsahově hravé obálky první poloviny 20. let plně korespondují s poetistickým myšlením, v nichž obrazová podoba dokládá všechny teoretické ideály Devětsilu. V pozdějším období výrazně ovlivňuje výtvarné pojetí surrealismus, zvláště patrný v hlubším mystickém obsahu Štyrského a Toyen. Nový pohled na svět, zpočátku poetisty zavrhaný pro historismus, mytologičnost a iluzívnost, se neodvratně vklínil do jejich umělecké tvorby. Přelom naznačily pestrobarevné hororově působící

obálky desetisvazkového Fantomase, osvobozených od striktních avantgardních zásad. Poetismus totiž bránil rozšíření surrealismu, který pronikal do podvědomí veřejnosti již od Bretonova manifestu vydaného roku 1924.

Knize obdivované svou rychlostí šířit se ke k masovému počtu čtenářů a zároveň diváků obrazových básní pomohly nakladatelství, které přistoupily na nové typografické pojetí a obsahové vyjádření některých spisovatelů. Díky revolučním představám o vývoji knižního průmyslu mohly vzniknout tzv. ediční řady, s jasně rozeznatelnými grafickými prvky, umožňující dostupnost různým vrstvám publika.

Důležitou událostí pro celý Devětsil byla spolupráce s nakladatelstvím Odeon, jež založil v roce 1925 Jan Fromek. Vydáváním knih umožnil publicitu nejen samotným tvůrcům, ale i celému uměleckému svazu. Fromek vstoupil do konkurence s velkými nakladatelstvími a jako jediný se ztotožnil s novým avantgardním pohledem na svět. Skladba literární produkce a jejich výtvarná podoba neměla i dobou trvání po celé období existence Devětsilu v Evropě období. Tím spíše, že se Odeon nezaměřil na exkluzivní tisky, ale na umělecké brožury, které nebyly komerčními bestsellery. Snad až na jednu výjimku, a to vydáním ediční řady Fantomase, jehož náklad kompenzoval prohlubující finanční ztráty. V letech 1925-1931 vyšlo v Odeonu více než 130 titulů od členů Devětsilu, nejvíce od Nezvala, Seiferta, Halase a Biebla. Vycházely také překlady moderních spisovatelů, např. Apollinaire, Rimbauda nebo Erenburga. Velký vliv na ediční program měl Karel Teige, který spolupracoval jako autor, překladatel a typograf. Vedle Teiga se na grafických úpravách podíleli také Mrkvička, Štyrský, Toyen a Šíma. Důležitým počinem nakladatelství bylo vydávání ReDu, v letech 1927-1931. Nejrozsáhlejším edičním projektem bylo čtrnáctisvazkové vydání Proustova Hledání ztraceného času v Teigově úpravě a největším bestsellerem Voskovcova a Werichova Vest pocket revue.

Mnozí umělci spolupracovali také s ostatními nakladatelstvími např. Aventinum, František Borový, Plejada, Družstevní práce, Večernice, Kuncíř, J. Otto.

Nakladatelství Aventinum založil roku 1918 Otokar Štorch-Marien. Vydával hlavně dekadentní symbolistickou literaturu z přelomu století, díla Karla Čapka, jehož knižní obálky vytvářel bratr Josef, a dalších členů skupiny Tvrdošijní. Důležité bylo roku 1921 vydání časopisu Musaion II, kde uveřejnil Karel Teige stať Obrazy a předobrazy, první rozpor mezi starší generací a mladší devětsilskou. Významně zapůsobila edice Lidová knihovna, kde Teige s Mrkvičkou tvořili konstruktivistické

obálky. S Aventinem souvisela Aventinská mansarda, výstavní prostor, který sehrál ve dvacátých letech důležitou roli, kde například prezentovali Štyrský a Toyen artificialismus.

6.4.1926 přišla zpráva o založení Kmene, Klubu moderních nakladatelů, který sdružoval více než třicet firem.

(...) „Klub Kmen bude cele sloužit nekompromisnímu umění jak slovesnému, tak výtvarnému. Chce vzájemností opřít ideově jedince tam, kde se toho ukáže potřeba. Členové v Klubu sdružení nespokojí se snad jen motivy interními. Nýbrž založí svůj postup na nejširší bázi veřejné..... Přivedli jsme k výtvarné spolupráci téměř všechny české umělce, upravili jsme poměr spisovatele k nakladateli v duchu doby a pokládáme náš poměr ke knize za tvůrčí, neboť naším programem je krásná kniha a neústupnost, jedná-li se o její uplatnění. (...)

(Otokar Štorch-Marien, Sladko je žít, Kmen, str. 327-28)

*„Toho času v republice největší reprodukční aparát, s možností exponovat v rozměru 120x120 v závodě firmy V.Neubert a synové na Smíchově, grafické závody.“
„Štočky pro „Život“ byly vesměs provedeny firmou Neubertovou.“*

(Život II, 1922)

